

ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА

УРЕДНИЦИ
МАРИЈА КУСЕВСКА и БИЛЈАНА ИВАНОВСКА

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
2021

Уредници

Марија Кусевска и Билјана Ивановска
ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА

Рецензенти

Нина Даскаловска
Драгана Кузмановска

Лектор

Марија Соколова

Техничко уредување

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Слика на корица

„Talk“ (Разговор) од Matus Laslofi/Flickr, CC BY-SA
<https://www.flickr.com/search/?text=Talk>

Издавач

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Објавено во е-библиотека

<https://e-lib.ugd.edu.mk>

DOI: <https://www.doi.org/10.46763/9786082448039>

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

81-11(082)

81'27:316.77(082)

ПРАГМАТИЧКИ истражувања [Електронски извор] / уредници Марија Кусевска и Билјана Ивановска. - Текст во PDF формат, содржи 260 стр., илустр. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", 2021

Начин на пристапување (URL): <https://e-lib.ugd.edu.mk/988>. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 18.05.2021. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-803-9

а) Лингвистика -- Прагматика -- Зборници б) Употреба на јазикот -- Комуникациски цели -- Зборници

COBISS.MK-ID 53919749

Уредници
Марија Кусевска и Билјана Ивановска

ПРАГМАТИЧКИ ИСТРАЖУВАЊА

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
2021

СОДРЖИНА

ВОВЕД..... I

I ГОВОРНИ ЧИНОВИ

1 КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА СТРАТЕГИИТЕ ЗА ИЗВИНУВАЊЕ ВО АНГЛИСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК..... 1

Ана Коцева

2 УСВОЈУВАЊЕ НА ГОВОРНИОТ ЧИН ИЗВИНУВАЊЕ ОД СТРАНА НА МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК..... 19

Сандра Донеvsка

3 ГОВОРНИОТ ЧИН ОДБИВАЊЕ БАРАЊЕ КАЈ СТУДЕНТИТЕ ОД ГРУПАТА ЗА ТУРСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ..... 37

Марија Леонтиќ и Деспина Минова

4 МЕЃУЈАЗИКОТ НА МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ НА ГЕРМАНСКИ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК ВО МАКЕДОНСКИОТ КОРПУС НА МЕЃУЈАЗИК (МАКОР) 53

Билјана Ивановска

5 ИЗРАЗУВАЊЕ СОЧУВСТВО НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НА СОЦИЈАЛНАТА МРЕЖА ФЕЈСБУК..... 73

Силвана Нешковска и Виолета Јанушева

II МОДИФИКАЦИЈА НА ИСКАЗИТЕ

6 МОДИФИКАЦИЈА НА ИСКАЗИТЕ ВО ГОВОРОТ НА МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК..... 93

Марија Кусевска

7 ПРАГМАТИЧКИ УСЛОВНИ РЕЧЕНИЦИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК..... 115

Елени Бужаровска

III АНАЛИЗА НА ЈАВЕН ГОВОР И МЕДИУМИ

8 ДИСКУРСНАТА ДИНАМИКА НА ЕДНА ФОРУМСКА ДИСКУСИЈА 135

Лилјана Митковска и Февзудина Сарачевиќ

3

ГОВОРНИОТ ЧИН ОДБИВАЊЕ БАРАЊЕ КАЈ СТУДЕНТИТЕ ОД ГРУПАТА ЗА ТУРСКИ ЈАЗИК И КНИЖЕВНОСТ

Марија Леонтиќ и Деспина Минова¹

3.1 Вовед

Прагматичката компетенција претставува познавање и соодветна примена на јазичните средства со кои се реализираат говорните чинови во одредена културна средина. Говорните чинови со кои се реализира прашување, молење, заблагодарување, согласување, извинување, одбивање, наредување и слично се основни единици на јазичната комуникација. Според Серл постојат следните видови говорни чинови: декларативни, репрезентативни, директивни, комисивни и експресивни (Searle, 1975, стр. 24). Предмет на истражување на овој труд е говорниот чин одбивање што спаѓа во комисивните говорни чинови.

Одбивањето претставува неприфаќање на одредено барање/молба (анг. request; тур. rica), понуда (анг. offer; тур. teklif); покана (анг. invitation; тур. davet) или предлог (анг. proposal; тур. öneri). Одбивањето е многу важна комуникациска вештина во секојдневниот живот, а зависи од многу фактори како што се: културните сфаќања и вредности на одредено општество, полот, возраста, социјалниот статус, економската моќ и слично. Сите овие фактори го усложнуваат реализирањето на соодветни стратегии за одбивање. Стратегијата (анг. strategy; тур. strateji) за одбивање во усната комуникација претставува исказ на извинување, на причина (образложение) или на алтернативен предлог како составен дел од целокупниот говорен чин на одбивање. Говорниот чин одбивање може да се реализира, главно директно или индиректно. За примената на соодветни стратегии за одбивање потребно е да се имаат и прагматички познавања кои ќе помогнат пораката „не“ полесно да се испрати и прими од страна на соговорниците.

---

¹ Играта по улоги на турски јазик ја снимиле Марија Леонтиќ, а аудио записот на турски јазик на хартија го пренесе Деспина Минова. Текстот го напишала Марија Леонтиќ која исто така ги превела дијалозите од турски на македонски јазик.

Во светот важни истражувања за говорниот чин одбивање реализирале следните лингвисти: Рубин (Rubin, 1983), Киџо (Kinjo, 1987), Блум-Кулка (Blum-Kulka, 1989), Биби и др. (Beebe et al., 1990), Бардови-Харлиг и Хартфорд (Bardovi-Harlig & Hartford, 1991), Саеки и О’Киф (Saeki & O’Keefe, 1994), Чен и др. (Chen et al., 1995), Лиао и Бреснан (Liao & Bresnahan, 1996), Бекерс (Beckers, 1999), Гас и Хук (Gass & Housk, 1999), Квон (Kwon, 2004, во Ушинова и Ивановска, 2020, стр. 100–105).

Во Турција говорниот чин одбивање го истражувале во своите магистерски и докторски тези следните лингвисти: Озлем Текј’лд’з (Özlem Tekyıldız, 2006), Синем Херѓунер (Sinem Hergüner, 2009), Шејда Селен Чимен (Şeyda Selen Çimen, 2009), Чигдем Туркмен (Çiğdem Türkmen, 2010), Севги Шахин (Sevgi Şahin, 2011); Мехмет Асмаљ’ (Mehmet Asmalı, 2012), Емине Мердин (Emine Merdin, 2013), Мансоур Ола (Mansour Ola, 2015), Туба Демиркол (Tuba Demirkol, 2015), Мехмет Челикбаш (Mehmet Çelikbaş, 2016), Џанан Онал (Canan Önal, 2016), Ебру Бојнуегри (Ebru Boynueğri, 2018).

Во Република Северна Македонија говорниот чин одбивање на турски јазик за прв пат стана предмет на истражување на Групата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

3.2 Методологија на истражувањето на говорниот чин одбивање

Предмет на истражување на овој труд се комуникациските вештини при одбивање на студентите од прв циклус кои студираат турски јазик на Групата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип. Прагматичките истражувања за турски јазик се реализираа во следните фази: 1. снимање на игрите по улоги на турски јазик; 2. развивање дискусија за игрите по улоги и ставот на учесниците кон темите; 3. пренесување на аудио записот на хартија на турски јазик; 4. преведување на аудио записот од турски на македонски јазик; 5. кодирање и анализа на стратегиите за одбивање; 6. донесување заклучоци од истражувањето.

На Групата за турски јазик и книжевност студираат студенти на кои турскиот им е мајчин јазик и го учеле во основното и средното образование или само во основното или средното образование, студенти на кои турскиот јазик им е мајчин, но не го учеле на училиште, туку го познаваат само разговорниот турски јазик и студенти на кои турскиот јазик не им е мајчин јазик и кои турскиот јазик го изучуваат на Групата. Во истражувањето се вклучени сите студенти кои го владеат турскиот јазик најмалку на Б1 или Б2 ниво.

Материјалот за анализа се собираще со снимање на игра по улоги (дијалози). Ова за студентите не беше тешка задача бидејќи тие во текот на своите студии често применуваа игра по улоги на разни теми. За истражувањето на студентите им се даде одредена тема за која требаа да реализираат игра по улоги. Пред да се почне со играта по улоги ги замолив студентите да бидат

природни и да одбиваат исто како во реалниот живот кога ќе се најдат во иста или слична ситуација. Играта по улоги започнуваше со поздравување, молба (барање), понуда, покана или предлог, а потоа следуваше одбивање и отпоздравување. Предмет на истражување на овој труд се дијалозите кои содржат одбивање на барање (молба).

3.3 Кодирање на говорниот чин одбивање на барање (молба)

Стратегиите за одбивање во турскиот јазик речиси во сите досегашни истражувања во Турција се кодирани според семантичките формули на Биби, Такахаши и Улис-Велц (Beebe, Takahashi, & Uliss-Weltz, 1990) кои се адаптирани на турскиот јазик.

Според нас кодирањето на говорниот чин одбивање на барање (молба) во турскиот јазик е посоодветно да се реализира според класификацијата на Блум-Кулка (Blum-Kulka, 1989) според која одбивањето содржи *извинување*, *одбивање*, *образложение* и *алтернатива* кои меѓусебно се комбинираат на следниот начин:

- говорен чин кој не содржи одбивање (говорен чин на приговарање, на несогласување и сл.)
- невербално одбивање
- само извинување
- само одбивање
- само образложение
- алтернативен предлог
- извинување + одбивање
- извинување + образложение
- извинување + алтернатива
- одбивање + образложение
- одбивање + алтернатива
- извинување + одбивање + образложение
- извинување + образложение + алтернатива
- извинување + одбивање + алтернатива
- одбивање + образложение + алтернатива
- извинување + одбивање + образложение + алтернатива

Овие се јазичните комбинации на одбивање кои ги утврдиле Блум-Кулка и др. (Blum-Kulka et al., 1989) во своите истражувања, но реално е да се очекува во турскиот јазик покрај овие да се јават и други комбинации поради природата на турскиот јазик.

3.4 Говорен чин одбивање другар/ка при барање заем на турски јазик

Говорниот чин одбивање на барање (молба) студентите го реализираа со игра по улоги на тема барање заем од 2000 денари од својот пријател/пријателка во Групата за турски јазик и книжевност. Студентите употребуваа одбивање во случај кога овие средства не сакаат да ги дадат на заем. Во 38. игри по улоги студентите од Групата за турски јазик и книжевност ги употребија следните стратегии за одбивање:

- **само одбивање**

- Tabii ki, hayır. / Се разбира, не.

- **само образложение**

- Keşke daha önce söyleseydin. Son parayı işe yatırdım. / Камо среќа да кажеше порано. Последните пари ги вложив во работата.

- Tabii ki olsa verirdim. Ama şu günlerde arabayı tamire götürdüm ve hiç para kalmadı bende. / Се разбира дека да имав ќе ти дадев. Но овие денови колата ја однесов на поправка и воопшто не ми останаа пари.

- Kardeşim bende de olsaydı seve seve verirdim ama benim şu anda hiç param yok. / Брате и јас да имав со задоволство ќе ти дадев, но јас во моментот воопшто немам пари.

- Şu an üzerimde pek para yok. Nasıl yapsak? Ama ay sonu olsaydı daha iyi olurdu. Hem işler de şu an biraz sıkıntılı. Yani biraz sıkıntıdaım şu an. Keşke daha sonra olsaydı, verirdim. / Во моментот немам пари при себе. Како да направиме? Да беше крај на месецот подобро ќе беше. А и работата во овој период тешко се одвива. Значи во моментот имам проблеми. Камо среќа да беше подоцна, ќе ти дадев.

- Vallahi kanka, dün faturaları ödedim, bizde hiç para kalmadı. / Богами брате, вчера ги платив фактурите, воопшто не ни останаа пари.

- Vallahi oğlum, bende de yok. Olsaydı verirdim. / Богами синко и јас немам. Да имав ќе ти дадев.

- **извинување + одбивање**

- Hayır, özür dilerim, veremem. / Не, извини, не можам да ти дадам.

- Özür dilerim, param yok. / Извини, немам пари.

- **извинување + образложение**

- Gerçekten özür dilerim, şu an bende de para yok. Olsaydı verirdim. / Навистина се извинувам, во овој момент и јас немам пари. Да имав ќе ти дадев.

- **одбивање + образложение**

- Hayır, şu anda param yok, veremem. / Не, сега немам пари, не можам да ти дадам.

- Hayır, veremem çünkü paralarım bitti. / Не, не можам да дадам бидејќи парите ми завршија.
  - Hayır, veremem. Durumum müsait değil. / Не, не можам да дадам. Состојбата не ми дозволува.
  - Hayır veremem. Çünkü ay sonunu getiremiyorum. O yüzden şu an param yok. / Не, не можам да ти дадам. Бидејќи не можам да опстанам до крајот на месецот. Затоа сега немам пари.
  - Şimdi olmaz çünkü param yok. / Сега не може бидејќи немам пари.
  - Hayır Alen. Çünkü ben öğrenciyim param yok. / Не, Ален. Бидејќи јас сум студент и немам пари.
  - Hayır, veremem. Ben de öğrenciyim, bana da para lazım. / Не, не можам да ти дадам. И јас сум студент, и мене ми требаат пари.
  - Şu anda veremem, bana da para gerekli... / Во овој миг не можам да ти дадам, и мене ми требаат пари...
  - Veremem. Bende o kadar para yok çünkü bu ay çok para harcadım. / Не можам да дадам. Јас немам толку пари бидејќи овој месец потрошив многу пари.
  - Hayır Mihaela, veremeyeceğim. Çünkü bu ay çok para harcadım ve daha iki kitap satın almak istiyorum. / Не, Михаела, не ќе можам да ти дадам. Бидејќи овој месец потрошив многу пари и сакам да купам уште две книги.
  - Hayır. Veremem çünkü telefon alacağım. / Не. Не можам да ти дадам бидејќи ќе купам телефон.
  - 2000 denar bulamam kanka. Doğum günü için hediye almam lazım. / 2000 денари не можам да најдам, брате. За роденден треба да купам подарок.
- **образложение + одбивање**
- Çok isterdim Nela'cığım. Ama bu ay ben de maaşımı alamadım. O yüzden veremem. / Многу би сакала Неличка. Но и јас овој месец не успеав да го добијам својот личен доход. Затоа не можам да ти дадам.
  - Adnan bende de yok. Olsaydı sana seve seve borç verebilirdim ama internet faturalarını ödemem ve arkadaşşıma hediye almam gerekiyor. Şu an sana para veremem... / Аднан, и јас немам. Да имав со задоволство ќе ти позајмев, но треба да ја платам сметката за интернет и да купам подарок за мојот другар. Во овој момент не можам да ти дадам пари...
  - Ben bu ay her şeyi hesapladım. O planın dışına çıkarsam ben de borçlanmış olurum. O yüzden veremeyeceğim. / Јас овој месец сè пресметав. Ако излезам вон овој план ќе се задолжам. Затоа не можам да ти дадам.

- Sana yardım etmek isterdim ama bu günlerde benim de başım sıkışık. Sana maalesef yardım edemeyeceğim. / Сакам да ти помогнам, но овие денови и јас имам проблеми. За жал не можам да ти помогнам.
- Yok, şimdi param yok, veremem. / Немам, сега немам пари, не можам да ти дадам.

● **образложение + извинување**

- Vallahi Cengis’ciğim, benim de mont almam gerekiyor, yani kusura bakma. Kış için kendime mont almalıyım. / Богами Џенгисче и јас треба да купам јакна, не ми замерувај. Зиме морам да купам јакна за себе.
- Seni kırmak istemedim ama maalesef benim de durumum iyi değil. Kusura bakma. / Не би сакала да те повредам, но за жал и мојата состојба не е добра. Не ми замерувај.

● **образложение + алтернатива**

- Enis, şu anda param yok. Çünkü daha aylık almadım ki. Bundan dolayı ayın sonunda verebilirim. / Енис, во овој момент немам пари. Бидејќи сè уште не добив плата. Затоа можам да ти дадам на крајот на месецот.
- Adnan, şu an yanımda para yok. Sonra versen olur mu? / Аднан во овој момент немам пари при себе. Дали може подоцна да ти дадам?

● **извинување + одбивање + образложение**

- Kusura bakma, veremem. Önceki borçlarını ödemediğin için 2000 denar sana veremem. / Не ми замерувај, не можам да ти дадам. Бидејќи не ги врати претходните заеми не можам да ти дадам 2000 денари.

● **извинување + образложение + одбивање**

- Üzgünüm. Dün alışverişe gittim, hiç param kalmadı. Bu yüzden veremeyeceğim. / Жал ми е, вчера бев на шопинг, воопшто не ми останаа пари. Затоа не можам да ти дадам.
- Kusura bakma. Araçla kaza yaptım, tamir masrafları çıktı, veremem. / Не ми замерувај. Со автомобилот направив сообраќајна несреќа, ми излегоа трошоци за поправка, не можам да ти дадам.

● **извинување + образложение + алтернатива**

- Kusura bakma, benim de durumum iyi değil. Eğer param olursa haber veririm. / Не ми замерувај, и мојата состојба не е добра. Ако имам пари ќе те известам.

● **одбивање + образложение + извинување**

- Maalesef sana 2000 denar veremiyorum çünkü benim de onlara ihtiyacım var. Özür dilerim. / За жал тебе не можам да ти дадам 2000 денари бидејќи и јас имам потреба од нив. Извини.

– Kanka veremem ya, bana da lazım, Yeni yıl için bir şeyler yapmamız lazım. Kusura bakma. / Брате, не можам да ти дадам, и мене ми требаат, за Нова година треба да направиме нешто. Не ми замерувај.

● **образложение + алтернатива + извинување**

– Bende şimdi yanımda o kadar para yok ama bir çeşit bulmaya çalışacağım. Eğer bulamazsam sana haber vereceğim. Lütfen kusuruma bakma. Elimden fazlası gelmiyor. / Во мене сега нема толку пари, но некако ќе се потрудам да најдам. Ако не можам да најдам ќе те известам. Те молам, не ми замерувај. Повеќе не можам да направам.

3.5 Јазични елементи кои се типични за говорниот чин одбивање на барање (молба) во турскиот јазик

Игрите по улоги на тема одбивање на барање (молба) на Групата за турски јазик и книжевност содржат одредени изрази и елементи кои се типични за говорниот чин одбивање во турскиот јазик.

Стратегиите за директно одбивање во турскиот јазик обично ги содржат изразите *hayır/не*, *yok/нема* и *olmaz/не може*. Овој тип одбивања се јавија и во нашите игри по улоги.

– Tabii ki, *hayır*. / Се разбира, *не*;

– *Hayır, şu anda param yok...* / Не, во овој момент *немам* пари...;

– *Şimdi olmaz...* / Сега *не може*...

На граматички план одбивањето се реализира со суфиксот за негација *-mA* што има две варијанти *-ma* и *-me* (пр. *veremeyeseğim*, *veremem* / не ќе можам да дадам) и кој пред суфиксот за сегашно време доживувајќи фонетска промена преминува во *-mI* што има четири варијанти *-mı*, *-mi*, *-mu*, *-mü* (пр. *veremiyorum* / не можам да дадам). Овој тип одбивања се регистрираа и во нашите игри по улоги.

– *Hayır, veremet.* / Не, не можам да ти дадам.

– *Hayır Mihaela, veremeyeseğim.* / Не, Михаела, не ќе можам да ти дадам.

– *Maalesef sana 2000 denar veremiyorum....* / За жал, тебе не можам да ти дадам 2000 денари...

Стратегиите за индиректно одбивање во турскиот јазик најчесто се јавуваат преку изрази на извинување и жалење. Индиректното одбивање преку *изрази за извинување и на жалење* обично го содржи изразот за извинување *özür dilerim/се извинувам, извини*; *kusura bakma/не ми замерувај* и изразите за жалење *üzgünüm/жал ми е*; *maalesef/за жал*. Овој тип одбивања се многу чести во секојдневната комуникација, а се јавија и во нашите игри по улоги. Пр.

– *Özür dilerim, param yok.* / *Извини*, немам пари.

– *Gerçekten özür dilerim, şu an bende de para yok.* / *Навистина се извинувам*, во овој момент и јас немам пари.

- *Kusura bakma, veremem.* / Не ми замерувај, не можам да ти дадам.
- *Lütfen kusuruma bakma.* / Те молам, не ми замерувај.
- *Üzgünüm. Dün alışverişe gittim, hiç param kalmadı.* / Жал ми е, вчера бев на шопинг, воопшто не ми останаа пари.
- *Sana maalesef yardım edemeyeceğim.* / За жал, не можам да ти помогнам.

3.6 Дискусија

Студентите од Групата за турски јазик и книжевност се покажаа особено креативни во изведбите на игрите по улоги во кои се примени одбивање на одредено барање (молба).

Стратегиите за одбивање кои се утврдени во истражувањето на Блум-Кулка (*само извинување, само одбивање, само образложение, алтернативен предлог, извинување + одбивање, извинување + образложение, извинување + алтернатива, одбивање + образложение, одбивање + алтернатива, извинување + одбивање + образложение, извинување + образложение + алтернатива, извинување + одбивање + алтернатива, одбивање + образложение + алтернатива, извинување + одбивање + образложение + алтернатива*) во нашето истражување на турски јазик се јавија со одредени исти комбинации (*само одбивање, само образложение, извинување + одбивање, извинување + образложение, одбивање + образложение, извинување + одбивање + образложение, извинување + образложение + алтернатива*), но се јавија и нови комбинации на стратегии за одбивање како резултат на природата на турскиот јазик (*образложение + одбивање, образложение + извинување, образложение+алтернатива, извинување + образложение + одбивање, одбивање + образложение + извинување, образложение + алтернатива + извинување*).

Табела 3.1: Комбинации на стратегии на одбивање во истражувањата на Блум-Кулка и во нашето истражување на турски јазик

Комбинации на стратегии за одбивање на Блум-Кулка	Комбинации на стратегии за одбивање што се јавија во истражувањето на турски јазик
само извинување	–
само одбивање	само одбивање
само образложение	само образложение
алтернативен предлог	–

извинување + одбивање	извинување + одбивање
извинување + образложение	извинување + образложение
извинување + алтернатива	–
одбивање + образложение	одбивање + образложение
одбивање + алтернатива	–
извинување + одбивање + образложение	извинување + одбивање + образложение
извинување + образложение + алтернатива	извинување + образложение + алтернатива
извинување + одбивање + алтернатива	–
одбивање + образложение + алтернатива	–
извинување + одбивање + образложение + алтернатива	–
–	образложение + одбивање
–	образложение + извинување
–	образложение + алтернатива
–	извинување + образложение + одбивање
–	одбивање + образложение + извинување
–	образложение + алтернатива + извинување

Во одговорите кои содржеа одбивање, студентите кои се изворни и неизворни говорители на турскиот јазик само еднаш употребија директно одбивање (само одбивање), а во најголем број на игри по улога применија индиректно одбивање што содржеше извинување, образложение или алтернатива. Во игрите по улоги во кои имаше одредено барање (молба) студентите најмногу ја применија стратегијата за одбивање составена од одбивање + образложение (дванаесетпати), само образложение (шестпати) и образложение + одбивање (петпати).

Табела 3.2: Најчести стратегии на одбивање во игрите по улоги на турски јазик

Видови стратегии за одбивање во турскиот јазик	Број на дијалози за одбивање
одбивање + образложение	12
само образложение	6
образложение + одбивање	5
извинување + одбивање	2
образложение + извинување	2
образложение + алтернатива	2
одбивање + образложение + извинување	2
извинување + образложение + одбивање	2
извинување + образложение	1
извинување + образложение + алтернатива	1
извинување + одбивање + образложение	1
образложение + алтернатива + извинување	1
само одбивање	1
Вкупно: 38 дијалози	

Стратегијата индиректно одбивање со давање образложение или кажување на *причината* се најчести во секојдневната комуникација. Веројатно говорителот смета дека со кажување на причината соговорникот помалку ќе се навреди од одбивањето. Ваквиот вид одбивање најчесто го употребија и нашите студенти во игрите по улоги.

Одбивањето често е попратено со следните изрази за извинување и на жалење: *özür dilerim/ce извинувам, извини; kusura bakma/не ми замерувај; üzgünüm/жал ми е; maalesef/за жал.*

Од гореизложеното може да се согледа дека студентите од Групата за турски јазик и книжевност во ситуациите на одбивање не сакаат да го навредат и повредат својот соговорник, а за тоа сметаат дека треба да се каже добра причина. Од ова може да се заклучи дека студентите на Групата за турски јазик и книжевност се трудат и во говорниот чин за одбивање да бидат учтиви. Ватс

(Watts, 2003, стр. 9) истакнува дека „учтивото однесување, вклучувајќи го и јазикот што при тоа се употребува, мора да се научи. Учтивоста не е нешто со што сме родени, туку нешто што треба да го научиме.“ Учтивоста е еден од централните концепти во прагматиката. Како таков тој е предмет на истражување на многу лингвисти.

3.7 Заклучок

Ова е прво истражување од областа на прагматиката што се реализира на Групата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“. Веруваме дека во иднина ваквиот вид истражувања ќе се зголемат бидејќи Марија Кусевска со право во пријавата на научно-истражувачкиот проект под наслов „Развивање на меѓукултурните прагматички истражувања и истражувањата на прагматиката на меѓујазикот и нивно поврзување со практиката“ го согледа следново:

Современиот начин на живеење и зголемената комуникација со луѓе од различни култури ја наметнува потребата за стекнување поголеми знаења за општествените вредности, начините на организација и комуникација во тие земји, но и за подобро разбирања на општествените вредности и форми во нашата земја. Јазикот, како средство за комуникација, е изграден врз основа на овие норми и со тоа ни овозможува да комуницираме на начин прифатлив во општеството. Но тие норми не се очигледни ниту за родените говорители, а уште помалку за неродените говорители. Постои потреба за систематско истражување на формите и значењата преку кои културните и општествените вредности се изразуваат во јазикот.

Нашето истражување прикажано во овој труд покажува дека турските и македонските студенти на Групата за турски јазик и книжевност при Универзитет „Гоце Делчев“ при одбивање на одредено барање (молба) покажуваат преферентност кон слични системи на учтивост. Студентите применуваат главно индиректна стратегија за одбивање на одредено барање со давање образложение или кажување на причината, а при тоа употребуваат изрази за извинување и за жалење. Ваквата сличност во преферентноста на начинот на одбивање на одредено барање меѓу турските и македонските говорители на турскиот јазик произлегува од сличните вредности коишто се негуваат во турската и во македонската култура во Република Северна Македонија, но веројатно и како резултат на школување во мешани групи во средното и во високото образование.

Користена литература

На латиница

- Asmalı, Mehmet. (2012). *The Apology and Refusal Strategies of Turkish, Polish and Latvian Prospective English Teachers*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- Bardovi-Harlig, K., & Hartford, B. (1991). Saying 'no' in English: Native and nonnative rejections. *Pragmatics and Language Learning* (Monograph Series), 2, 41–57.
- Beckers, A.M. (1999). *How to say 'no' without saying 'no': A study of the refusal strategies of Americans and Germans*, PhD diss., University of Mississippi, New York: Plenum Press.
- Beebe, L. M., Takahashi, T., & Uliss-Weltz, R. (1990). Pragmatic transfer in ESL refusals. In R. Scarcella, E. Anderson, & S. D. Krashen, *On the development of communicative competence in a second language* (pp. 55–73). New York: Newbury House.
- Blum-Kulka, S., House, J., & Kasper, G. (1989). *Cross-cultural pragmatics: request and apologies*. Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Boynueğri, Ebru. (2018). *The Effect of Cultural Environment on Refusal Strategies: A Cross-Cultural Study on Performance in British English and Turkish*. Ankara: Hacettepe University. (магистерска теза во периодика)
- Chen, Xing, Lei Ye, and Yanyin Zhang. (1995). Refusing in Chinese.” In G. Kasper *Pragmatics of Chinese as Native and Target Language* (pp. 119–163). Honolulu, HI: Second Language Teaching & Curriculum Center, University of Hawai‘i at Mānoa.
- Çelikbaş, Mehmet. (2016). *Analysis of Turkish EFL University Students' Use of Refusal Strategies in Different Levels*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- Çimen Selen, Şeyda. (2009). *Cross-Linguistic and Cross-Subject Investigation of Speech Acts of Refusals*. Muğla: Muğla Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- Gass, S. M & Houck N., (1999). *Interlanguage Refusals*. Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
- Demirkol, Tuba. (2015). *Pragmatic Development of Turkish EFL Learners in Terms of Speech Acts: Refusals, Requests and Suggestions*. Adana: Çukurova Üniversitesi. (докторска дисертација во периодика)
- Hergüner, Sinem. (2009). *Determining The Level of Pragmatic Awareness of Turkish ELT Teacher Trainees: A Case Study on Refusals of Requests*. Ankara: Gazi Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)

- Kinjo, H. (1987). Oral refusals of invitations and requests in English and Japanese. *Journal of Asian Culture* 1, 83-106.
- Kwon, J. (2004). Expressing refusals in Korean and in American English. *Multilingua* 23, 339-364.
- Liao, C.C., & Bresnahan, M.I. (1996). A contrastive pragmatic study on American English and Mandarin refusal strategies. In K.Jaszczolt & K.Turner (Eds.), *Contrastive semantics and pragmatics*. Oxford: Elsevier Science Ltd.
- Mansour, Ola. (2015). *Türk ve Mısırlı Üniversite Öğrencilerin Reddetme Stratejileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- Merdin, Emine. (2013). *Refusing Invitation Via Email: Strategy Use in Turkish and American English Refusals*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- Moody, Jerome Morgan. (2011). *A Study of Turkish and English Refusal Speech Acts with a Secondary Examination for Bi-Directional Language Transfers*. Mankato: Minnesota State University. (магистерска теза во периодика)
- Nelson, G., Carson, J., Al Batal, M., & El Bakary, W. (2002). Cross-Cultural Pragmatics: Strategy Use in Egyptian Arabic and American English Refusals. *Applied Linguistics* 23 (2), 163–189.
- Önal, Canan. (2016). *Examining Refusal Strategies of Turkish EFL Students and Their Perceptions*. İstanbul: Bahçeşehir University. (магистерска теза во периодика)
- Rubin, J. (1983). How to tell when someone is saying 'no' revisited. In Wolfson, N. and Judd, E. (Eds.) *Sociolinguistics and language acquisition* (pp. 116-128). Rowley, MA: Newbury House.
- Saeki, M. & O'Keefe, B., (1994). Refusals and rejections: Designing messages to serve multiple goals. *Human Communication Research* 21, 67-102.
- Searle. (1975). A classification of illocutionary acts. *Language in Society* 5, 1–24.
- Şahin, Sevgi. (2011). *American English, Turkish and Interlanguage Refusals: A Cross-Cultural Communication and Interlanguage Pragmatics Study*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- Tekyıldız, Özlem. (2006). *A Comparative Study on the Use of Refusals by Turkish Learners of English and Native Speakers of English in Urban and Rural Areas*. Bursa: Uludağ Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- Türkmen, Çiğdem. (2010). *The Perception of Native and Non-native Speakers of English on the Performance of Apologies and Refusals by Turkish, Korean and Thai Learners of English*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi. (магистерска теза во периодика)
- Watts, Richard J. (2003). *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.

На кирилица

- Ивановска, Билјана. (2019). Говорниот чин „одбивање“ и негова реализација кај македонските изучувачи на странски јазик. *ФИЛКО – Четврта меѓународна научна конференција – Штип*.
- Ивановска, Билјана и Кусевска, Марија. (2020). Јазичните единици како модификатори на говорниот чин одбивање кај македонските изучувачи на германски како странски јазик. *Годишен зборник 2020 на Филолошки факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип*, 11 (15), 83–89.
- Кусевска, Марија. (2012). *Меѓукултурна прагматика. Несогласување во усната комуникација: англиски и македонски*. Скопје: Академски печат.
- Леонтиќ, Марија и Минова, Деспина. (2019). Стратегии за одбивање на студентите од Групата за турски јазик и книжевност при Универзитетот „Гоце Делчев“. *Годишен зборник 2019 на Филолошки факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип*, 10 (13), 39–49.
- Ушинова, Бисера и Ивановска, Билјана. (2020). Осврт кон студиите за говорниот чин одбивање. *Годишен зборник 2020 на Филолошки факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип*, 11 (15), 99–106.

Summary

REALISATION OF THE SPEECH ACT OF REFUSING A REQUEST BY THE STUDENTS AT THE DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

The research on the speech act of refusing a request presented in this paper was carried out at the Department of Turkish Language and Literature, Faculty of Philology, Goce Delcev University-Stip. All participants were students at the Department of Turkish Language and Literature. Some of them were Turks from Macedonia, others were Macedonians and Torbeshi who study Turkish language and literature together in the same class. The conversations that were subject to analysis were collected through role plays as a method that provides data on spoken language through uncontrolled and spontaneous speech situations by respondents. Refusals made by the participants were coded according to the semantic formulas adapted from Blum-Kulka, House, & Kasper (1989). The analysis of refusal data in Turkish showed that the participants relied not only on one type of head act. They employed a range of refusal strategies among which reason/explanation of proposition is the most frequent strategy.

За авторките

Марија Леонтиќ е родена на 12 мај 1967 година во Истанбул, Република Турција. Таа е редовен професор на Групата за турски јазик и книжевност при Универзитет „Гоце Делчев“-Штип и предава предмети од областа на турската лингвистика (фонетика, морфологија, синтакса), контрастивна анализа на турскиот и на македонскиот јазик и преведување од турски на македонски јазик и обратно. Има предавано современ турски јазик на сите нивоа. Работи истражувања од областа на турската лингвистика, усвојување на турскиот јазик, преведување од турски на македонски јазик и обратно, турцизмите во македонскиот јазик, а во поново време и истражувања од областа на прагматиката.

Email: marija.leontik@ugd.edu.mk

Деспина Минова е родена на 14 февруари 1993 година во Штип. Во 2017 година дипломира на Групата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитет „Гоце Делчев“-Штип. Во својот магистерски труд ги истражува преводните еквиваленти во турскиот и во македонскиот јазик. Работи како преведувач. Пишува за преведувањето, а во поново време се вклучи како млад истражувач во прагматичките истражувања на Групата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитет „Гоце Делчев“-Штип.

Email: despina.minova@gmail.com